Fåglar i Västerbotten

Årg 47 Nr 1 2022

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll: Fåglar i Västerbotten nr: 1 2022

3 Ledaren - *Christer Olsson*

4 Västerbottens ornitologiska förening firar jubileumsår *Christer Olsson*

9 IN MEMORIAM - TUVANTORNET *Christer Olsson*

12 Skellefteå Bird Race 2022 *Mattias Laifeldt*

14 Snösiskan, arten som försvann *Leif Bildström*

17 Stora Fjäderäggs Fågelstation *Andreas Garpebring m.fl.*

21 Öppet hav och trumpetande sångsvanar *Ritu Andersson*

25 Nationellt vitryggsmöte i Umeå *Ritu Andersson*

28 Nu ropar herr uggla till sig sin hona *Ritu Andersson*

30 En skarv med långa gula ben *Christer Olsson*

33 Grappos Alternativa fågelfakta *Andreas Garpebring*

34 Ume Bird Race firar 30-årsjubeleum *Ritu Andersson*

36 Skådarprofilen *Petra Sjödin*

37 Föreningens aktiviteter

Västerbottens Ornitologiska Förening

Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF) är en fristående regionalförening under BirdLife Sverige. En lokal fågelförening finns för närvarande i Umeå, Umeå Fågelförening (UFF). VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att bidra till ökad kontakt mellan personer med fågelintresse. Som medlem i VOF får du två nummer per år av tidskriften Fåglar Västerbotten samt den årliga Fågelrapporten (en sammanställning av årets fågelobservationer i Västerbotten). Du blir dessutom automatiskt medlem i befintliga lokalföreningar samt i BirdLife Sverige. Medlemskap löses genom att sätta in vår medlemsavgift (fullbetalande) 200 kr, för ett tillägg av 50 kr fås familjemedlemskap för alla boende på samma adress och då får men en gemensam tidning för hela hushållet. Ungdomar upp till 18 år betalar halva medlemspriset, 100 kr. Inbetalning av VOF:s medlemsavgift sker till BirdLife Sverige plusgiro: 19 94 99-5. I samband med din postgirobetalning skriv namn, adress, email och om du vill ha medlems-tidningen Fåglar i Västerbotten i meddelandefältet.

Bidrag
Bidrag till VOFs fågelskyddsprojekt, artprojekt, ringmärkningsverksamhet på Stora Fjäderägg eller vid Umedeltats Fältstation mottages med stor tacksamhet. Bidragen kan sättas in på VOF:s plusgirokonto 1 29 11-4. Glöm inte att skriva till vad som bidraget avses samt ange namn och adress. Tack på förhand!

VOF: s styrelse 2022

Bertil Strömberg (ordförande)
Lövöudden 150 913 33 Umeå,
tel: 070 - 656 09 82
bertil.stromberg@eidola.se

Christina Adolfsson, (kassör)
Stöcksjö Åsarvägen 37
905 80 Umeå
tel: 070 - 591 51 78
christina.adolfsson@umu.se

Dag Österlund (webansvarig)
dag.osterlund@gmail.com

Christer Olsson (ledamot)
Agnes Eriksson (ledamot)
Hanna Eriksson (ledamot)
Jan Eriksson (ledamot)
Jan-Erik Wallin (suppleant)
Martin Lagmo (suppleant)

Samtliga i styrelsen kan nås genom att skicka ett e-mejl till:
vofstyrelsen@gmail.com

Omslag Framsida: Blå kärrhök Dag Österlund
Baksida: Snösparv Foto: Dag Österlund

Stoppdatum för inskick av material till nästa nummer: 10 oktober 2022.

Ledare

Christer Olsson

Christer med en vitryggig hackspettshona. Foto: Petra Sjödin

Känner mig synnerligen högtidlig när jag skriver dessa rader, nästan så att man vill sätta på sig bästa fracken och hälla upp ett glas champagne. Den sanne kalenderbitaren har redan räknat ut vad jag syftar på: Västerbottens ornitologiska förening fyller 50 år den 15 april i år! Efter några tyngre år med vikande medlemsantal i början av seklet, kan föreningen nu åter andas morgonluft med fler medlemmar och ett digert utbud av projekt och aktiviteter som tycks ligga i tiden.

I detta nummer intervjuas VOF:s förste ordförande, som ger sin syn på föreningens första tid. Det dröjer ytterligare några år innan vår tidskrift kan fira halvsekel, men så långt det går att överblicka kommer vi inte att falla för den moderna frestelsen att ge ut den i den högst förgängliga digitala formen, utan det ska vara en rejäl papperstidning!

Något som är mycket påfallande när vid blickar 50 år bakåt är att fågelskådande vid den tiden var en oerhört mansdominerad hobby. Så är det tack och lov inte idag. Det kvinnliga könet är numer representerat i de flesta av föreningens olika aktiviteter och uppdrag. Själv säger jag utan att tveka att det har lett till en trevligare, mer social och mindre prestigebunden inställning till vår kära hobby.

När detta nummer kommer ut under vårvintern är årets kungsörnsinventeringar i gång för femtionde säsongen och de vitryggiga hackspettarna har börjat trumma i vårt län. De aktuella prognoserna talar om en högst lovande ugglesäsong, varför vi troligen då är mitt uppe i pärl- och slagugglespel lite varstans i markerna.

Vi ser fram emot en vår helt utan pandemirestriktioner, då vi ses i fält i stora skaror på ”Limpan” vid Degernäs, Storavan eller någon av de många sträcklokalerna längs vår kust, från Bjuröklubb i norr till Kronören i söder. Det ska bli härligt att åter kunna njuta av vår kära fritidssysselsättning tillsammans, utan att av misstänksamhet hålla opersonligt avstånd, vara helt utan munskydd och kunna förena oss i en jublande kör vid åsynen av vårens första trana.

Västerbottens ornitologiska förening firar jubileumsår

Karl-Gunnar Rehn föreningens förste ordförande. *Foto:Ritu Andersson*

Läs här om begynnelsen till föreningsstarten, vilka som var de drivande eldsjälarna och vilka de första ämnena var att tas upp på bordet.

Lördagen 15 april 1972 var en varm och solig dag, Röbäcksslätten var till stora delar fri från snö och där ute rastade en flock om sex individer av den dåtida rariteten vitkindad gås. Detta lockade undertecknad mer än att bege sig till det första, historiska mötet samma dag på Ålidhem i Umeå då Västerbottens ornitologiska förening bildades.

Stor inspiratör

För att få en närmare bild av vad som hände den där dagen då föreningen konstituerades, vänder jag mig till den alltjämt mycket aktive ornitologen Karl-Gunnar Rehn, Umeå, som dagen innan hade fyllt 25 år. Det är nämligen så att K-G på detta möte valdes till föreningens förste ordförande, en post som han innehade fram till 1977, då han ersattes av Kjell Sjöberg.

Det är ingen tvekan om att Arne Häger var den drivande kraften bakom bildandet av VOF, menar K-G, så här 50 år senare. Arne hade under ett antal år dessförinnan varit Sveriges ornitologiska förenings (SOF:s) ombudsman i Västerbotten, utan att ha en regionalförening att luta sig emot. Sannolikt var en

trevare till Arne från SOF:s dåvarande kassör, Axel Bucht, den tändande gnista som medförde att initiativet blev verklighet. För de som aldrig hann lära känna den framlidne Arne Häger, kan nämnas att han var en stor inspiratör, en perfekt föreningsmänniska och i många år en person som var oerhört engagerad i fågelskyddsfrågor. Tillika var han en mycket omtyckt och uppskattad biologilärare, först i Vännäs och sedermera på Östra gymnasiet i Umeå.

Pusselbitar

Nåväl, men bygger inte en förening på blott en ordförande och en inspiratör. De andra som var med i den styrelse som togs fram på mötet 15 april 1972, var Ulf Lerner, Lars Gustafsson, Harald Holmberg och Ulf Boström. Två andra personer som K-G minns som viktiga personer under VOF:s allra första år var Torsten Eriksson och Ingvar Oscarsson, vilka var drivande i det kommande kungsörnsprojektet. En annan mycket viktig kugge under VOF:s unga år var den alltför tidigt bortgångne eldsjälen Lars-Erik Nilsson. Som synes idel mansnamn, vilket kan tyckas lite anmärkningsvärt i dagens perspektiv, men faktum är att fågelskådande 1972 alltjämt var en ytterst mansdominerad hobby. Fråga mig inte varför!

För att få en närmare bild av vad som hände den där dagen då föreningen konstituerades, vänder jag mig till den alltjämt mycket aktive ornitologen Karl-Gunnar Rehn, Umeå, som dagen innan hade fyllt 25 år. Det är nämligen så att K-G på detta möte valdes till föreningens förste ordförande, en post som han innehade fram till 1977, då han ersattes av Kjell Sjöberg.

Det är ingen tvekan om att Arne Häger var den drivande kraften bakom bildandet av VOF, menar K-G, så här 50 år senare. Arne hade under ett antal år dessförinnan varit Sveriges ornitologiska förenings (SOF:s) ombudsman i Västerbotten, utan att ha en regionalförening att luta sig emot. Sannolikt var en trevare till Arne från SOF:s dåvarande kassör, Axel Bucht, den tändande gnista som medförde att initiativet blev verklighet. För de som aldrig hann lära känna den framlidne Arne Häger, kan nämnas att han var en stor inspiratör, en perfekt föreningsmänniska och i många år en person som var oerhört engagerad i fågelskyddsfrågor. Tillika var han en mycket omtyckt och uppskattad biologilärare, först i Vännäs och sedermera på Östra gymnasiet i Umeå.

Viktiga beslut
En punkt som togs upp på det allra första mötet och som K-G minns speciellt väl, var diskussionerna om en föreningslogotyp. Man enades snart om att den skulle uppvisa den blå kärrhöken och som förlaga använde man ett foto av Harald Holmberg. Det är den version av logotypen som i många år kunde ses på föreningens kuvert, brevpapper och sedermera även på förstasidan i föreningstidningens tidigare årgångar. Med tiden blev den något modifierad. En annan programpunkt på det första mötet var att sätta ihop en lokal rapportkommitté, som det hette på den tiden. Dess första version i Västerbotten kom att bestå av Gunnar Edin, Ulf Lerner, Per Ljunglöf och Kjell Sjöberg.

Start – kungsörn
Nu var en regionalförening bildad och det kommande året, 1973, kom att bli ett märkesår för VOF. Man drog då i gång det alltjämt pågående projektet med årliga kungsörninventeringar. Initiativtagare även till detta projekt var Arne Häger. Han hade en god vän och skådare i Åsele som hette Ingvar Oscarsson, som drev ett snickeri i bygden. Det blev också inledningsvis övernattningsplatsen när man drog i gång de än idag pågående kungsörnsinventeringarna i länets inland.

Kungsörn *Foto:Dag Österlund*

Kamp mot äggtjuvar
Går vi 50 år tillbaka i tiden, var detta med äggsamlande tyvärr något som alltjämt pågick här och där främst ute i byarna. Vid den här tiden var SOF, inte minst via eldsjälen Sture Hägerroth, aktiv på att sätta dit illegala äggsamlare via organiserade razzior hemma hos misstänkta personer som man på goda grunder hade fått nys om. Karl-Gunnar minns att han och en på den tiden aktiv västerbottensornitolog vid namn Martin Olofsson, begav sig efter ett tips till Jämtlands inland för att vara en del av en större razzia, där två bröder i en mindre ort var utpekade och kunde tas på bar gärning. Det gjordes även razzior hemma hos ett par mindre nogräknade konservatorer i länets norra delar, där man fann frysboxar fulla av

fridlysta fåglar.

Bråns jön
Den nybildade föreningens första exkursion gick till Bråns jön lördagen den 5 maj 1973. Man hade annonserat i Västerbottens-Kuriren och antalet deltagare, fler än ett hundra, överträffade med råge alla förväntningar. Tubkikare var långt ifrån var skådares egendom vid denna tid, varför det blev trängsel när något sevärt upptäcktes, berättade Arne Häger entusiastiskt för mig kort därefter. Bråns jön var vid denna tid den enda lokal i någorlunda närhet till Umeå där sångsvanen var en årlig gäst under flyttningen. Dagen bjöd på en för landskapet, och inte minst lokalen, rar art i form av en rastande gravand.

Holmöarna i fokus
Ett annat stort evenemang 1973 var att genomföra en heltäckande fågelinventering av Holmöarna. Dessförinnan var kunskapen om ögruppens fågelfauna högst fragmentarisk, men ansågs ha en stor potential. Länsstyrelsen var uppdragsgivare och Arne Häger samt Lars Gustafsson organisatörer för de 41 inventerarna. Hela ögruppen fick sig nu en heltäckande genomgång av de häckande arterna. Det stora numret var att det under dessa ljuvligt varma dagar i början av juni 1973 hittades en ny art för Västerbotten, nämligen lundsångare. Inte bara i ett exemplar, utan med hela 18 sjungande individer, spridda över ögruppen, men främst kring Gebäckssundet, som skiljer Holmön från Ängesön.

Föregångare till Artportalen
De digra resultaten från Holmöinventeringen hanterades via en nyligen införd inventeringsmetod, baserad på uppbyggnad av tidiga typer av dataprogram som arbetats fram av främst Svante Lindroth och Anders Göthberg, vid institutionen för ekologisk zoologi vid Umeå universitet. Mycket förenklat kan man säga att det var en tidig föregångare till de system som används idag i Artportalen. Tyvärr somnade projektet, Birdlist kallat, in i slutet av 1970-talet, då man ansåg att hanteringen av den stora mängd data man insamlat började bli alltför otymplig. Den stora entusiasm som Birdlist inledningsvis hade rönt, rann tyvärr av med åren. Kanske delvis på grund av en i min mening onödigt sur recension i Vår fågelvärld, där man bland annat kunde läsa att det upplevdes som väl mycket antecknande i fält innan man kunde börja processa resultaten.

Storholksprojekt
Ett viktigt projekt under VOF:s tidiga år var det så kallade

Arne Häger kollar in häckningsresultat i en slaguggleholk. *Foto: Karl-Gunnar Rehn*

storholksprojektet. Via en snickerikontakt som Ingvar Oscarsson hade i Bullmark, begav man sig dit och byggde ett flertal slaguggleholkar som placerades ut främst i närheten av orten, inte minst i det så kallade Sibirienområdet, nordost om Sävar. Slaguggleinventeringar blev därefter en viktig årlig aktivitet i många års tid. Bland annat minns K-G Rehn när man fann en slagugglehäckning på vinden till en bagarstuga i en liten by i trakten. Där uppe bland sågspånet, med en trasig ruta att flyga in genom, hade ett slagugglepar funnit sin bostad.

Kärna blev till blomma

Inledningsvis var VOF:s aktiviteter tämligen Umeå-centrerade, med vissa utlöpare i inlandet. Skellefteå och Lycksele nåddes först lite senare av influenser från den nybildade fågelföreningen. Många var vi under VOF:s unga år som gått vägen via Fältbiologerna för att bli fullfjädrade fågelskådare, inte minst på grund av att Umeå fältbiologförening hörde till de allra mest aktiva i hela landet. Föga anade man 1972 att det ett antal decennier senare skulle finnas två fågelstationer i länet, ett storreservat kring Umeälvsdeltat, ett birdrace som enbart i Umeå samlar fler än hundra deltagare varje vinter, samt fågelskådare som är ute i fält flera dagar i veckan. Begav du dig ut till Röbäcksslätten en tidig vardagsmorgon i april 1972, var sannolikheten mycket stor att du inte skulle komma att träffa på en enda kikarförsedd person den morgonen.

Skådandet var då ännu mest av en helgsysselsättning. Mycket har onekligen hänt på dessa 50 år. Inte så lite har blivit till det bättre!

Christer Olsson

Slaguggla *Foto: Niklas Andersson*

IN MEMORIAM – TUVANTORNET

Tornet vid Stora tuvans naturreservat är numer ett minne blott. Miss i kommunikation hävdas av somliga, andra anser att det var fallfärdigt och en risk för fara. Läs här om begynnelsen av tornets historia.

En söndag i slutet av september 1970 satte jag för första gången min fot på den metallstege som bar upp till Tuvantornets övre höjder. Fältbiologerna hade exkursion. En bräcklig roddbåt bar det fågeltörstande gänget ut till ön via ett flertal vändor för att få med sig alla. Tornet, beläget på den torrare delen av den öppna strandängen, reste sig stolt ut mot Österfjärdens vatten. Starr, humleblomster, rastande ängspiplärkor och sävsparvar kunde ses i dess närhet. Inte ens en videbuske i närheten. Gick man ytterligare 30 – 40 steg ut på strandängen blev den mer fuktig – där behövdes stövlar om man ville stöta en beckasin eller två. Ser i min anteckningsbok att vi den där septembersöndagen såg elva sädgäss och en ormvråk mot söder samt en sen skogssnäppa som rastade i tornets närhet.

Stor mysfaktor

Det skulle bli många besök i tornet därefter. Däribland flera övernattningar under 1970-talet på ett orangefärgat liggunderlag och i en sovsäck av märket Caravan de Luxe – en billigare och kyligare variant av den populära Caravan Arctic. Tidiga morgnar när man med stela fingrar försökte få i gång Trangiaköket för att få i sig en värmande fruktsoppa och en limpskiva med Kalles kaviar.

Tuvans fågeltorn i begynnelsen.
Foto: Karl-Gunnar Rehn

Men också många sköna eftermiddagar i maj med en ljum vårvind som förde med sig svalor av tre arter vilka tätt dansade fram över vattenbrynet strax utanför. I juni varnade storspoven envetet på strandmaderna runt tornet. Gulärlorna hoppade runt bland lika gula kabblekor. Ett par sädesärlor hade i flera års tid bo på en nisch vid en av de fyra blekgröna pelare som bar upp tornet.

Bygglov

En bild från Västerbottens-Kuriren i oktober 1968 visar hur Bertil Strömberg och Ove Eriksson i grodmansdräkter simmar ut i det kyliga vattnet för att transportera dessa bärande pelare. Bertil var tornets arkitekt och hans pappa Verner var byggnadsansvarig. Tornet började byggas av medlemmar ur Umeå fältbiologer och stod helt klart våren 1970. Självaste stadsarkitekten hade beviljat bygglovet. Fältbiologerna var rättmätiga ägare till tornet, på den ö som 1971 förklarades som naturreservat – länge den enda del av deltaområdet som var skyddad.

Ljuvlig utsikt

En gästbok låg i många år på en skolbänk, utplacerad i tornets innandöme, där man såg prydligt nedplitade artlistor med tidstypiska angivelser av fågelarternas antal i svepande ord som ”allmän, tämligen allmän och sparsam” i stället för att som numer ange antal.
Fällde du ner tornets brunfärgade fönsterluckor hade du en gudomlig utsikt över både Österfjärdens vatten och sandbankarna som tog vid där den fuktiga vegetationen tog slut. Den smala kanal som skiljer ön Tuvan från dess revlar nuförtiden fanns inte på den tiden, utan man kunde vandra obehindrat ända ut till revelns spets. Det fick jag och några fältbiologvänner anledning att göra en höstdag ett år efter mitt första besök på ön. Ute på reveln såg vi en liten kärrsnäppeflock där en av dem avvek en smula från de övriga.

Spovsnäppa *Foto: Christer Olsson*

Någon nämnde ”spovsnäppa”. Vi bläddrade i fälthandboken Europas fåglar och såg att den arten särskildes bäst från kärrsnäppan i ungfågeldräkt genom sin vita övergump. När flocken unisont lättade såg vi att en av dem hade vit övergump. Jubel.

Landhöjningseffekter

När vi hade nått till mitten av 1980-talet hade landhöjning och förbuskning gjort sitt för att ändra karaktären på miljön runt tornet. Gråalen närmade sig inifrån skogen, videbuskar med sjungande sävsparvar i topparna hade börjat spira det andra hållet. Utsikten mot Österfjärden var dock alltjämt intakt. Var man här vid rätt tid i maj kunde man långt in på 1970-talet se hundrahövdade flockar av bergänder och 20-talet brunänder rasta där. Eller kanske till och med den i Västerbotten ännu ovanliga skäggdoppingen.

Åren gick. Buskarna på maderna blev till träd, synfältet minskade sakta men oroväckande obönhörligt uppifrån tornet. Här var reservat, där skulle man inte hugga bort några skymmande träd. Länsstyrelsen gjorde mindre restaureringsjobb och tornet stod alltjämt stabilt i den fuktiga myllan. Sista gången tornet tog emot en större grupp besökare var vid invigningen av Umeälvens deltareservat hösten 2008. Då återstod rent utsiktsmässigt blott en smal, fri passage mellan träden ut mot ett litet stycke av Österfjärden.

Byggnadsminne?

Vi började höra rykten om att tornets saga var all någon gång för ett par år

sedan. Det talades om att det hade spelat ut sin roll och att det hade börjat förfalla. En dag i slutet av november 2021 när jag kom dig noterade jag med en stor portion av bitterhet att det inte fått stå kvar som ett byggnadsminne över både deltats föränderlighet, utan också en grupp fältbiologers dådkraft för att med största välvilja kanalisera fågelstudierna till ett högt torn i stället för mållöst spring ute på maderna runt om. Jag skärskådade de fyra gamla hörnpelarna. Inte det minsta angripna av röta vad jag kunde se – de hade bestått tidens frätande tand. På den plats där det stod kommer snart videt att spira och utplåna den glänta i skogen som en kort tid ännu kan ge oss en påminnelse om vad som där en gång så stolt reste sig.

Christer Olsson

Skellefteå Bird Race 2022

Vinterhämpling *Foto: Gunnar Ekenberg*

Må denna pandemi vara över ty vi vill att allt ska bli som förr. Bird Race 2022 gick att genomföra även detta år, men Covid 19-restriktioner ställde på nytt till det. Visst saknar man de spända minuterna innan racet ska starta då ivriga skådare bara vill bege sig till den inrekade rariteten. Och visst sörjer man avsaknaden av den gemensamma aktiviteten på kvällen, då man äter gott och inväntar dagens facit. Men, viktigast av allt är ju att det trots allt gick att köra ett race i år.

I Skellefteå kommun var vi sex lag (de gamla vanliga ungdomarna…) samt Linus Andersson som kollade av Bureå och Anders L som kollade av Lövånger.
Med tanke på omständigheterna provade vi detta år att ha valfri startpunkt. För spänningens skull fanns det inget behov av att veta var de olika lagen startade.
Som tur var blev vädret långt ifrån så dåligt som prognoserna sagt. SMHI hade utlovat snö mest hela racet samt ganska kraftig vind men det snöade bara lätt de två första timmarna, sen var det mest uppehåll. Havet var dock tyvärr fruset, så det fanns inte så mycket att kolla på där.
Målgång var som vanligt på parkeringen på Anderstorp där undertecknad samlade ihop artlistorna. Vi hade ingen genomgång av racet på kvällen, utan undertecknad gick igenom artlistorna och skickade ut resultatet via sms/mail.

Vinnande lag blev Joakim Wallström och Patrick Degerman som såg 36 arter. Bland annat tre inrekade vinterhämplingar. Det kan vara en ny art för racet men där är jag lite osäker. Totalt sågs 40 arter.

Nästa år hoppas vi verkligen att vi får fira det 30:e racet i Skellefteå som förr. Tillsammans från morgon till kväll.
En effekt av restriktionerna är att vi de senaste åren haft svårt att engagera nya deltagare då det varit så tveksamt att överhuvudtaget kunna åka tillsammans i bilar. Inför 30-årsjubileet hoppas vi kunna både få med några återvändare till racet samt fågelintresserade personer som aldrig deltagit på ett birdrace.

Mattias Laisfeldt

Snösiskan, arten som försvann

Snösiska. Den rosa övergumpen är en rasindikation hos en adult snösiska.
Foto: Leif Bildström

Vad händer med en art när den klassas om från att vara en egen art till att bli en underart? Artportalens siffror visar en markant skillnad avseende inrapporterade observationer av exempelvis snösiskan sen år 2017. Innebär det att snösiskepopulationerna drastiskt minskat under en så relativt kort tid, ur ett evolutionärt perspektiv?

Vad händer med en art när den klassas om från att vara en egen art till att bli en underart? Artportalens siffror visar en markant skillnad avseende inrapporterade observationer av exempelvis snösiskan sen år 2017. Innebär det att snösiskepopulationerna drastiskt minskat under en så relativt kort tid, ur ett evolutionärt perspektiv?

En gråsiska som doppats i mjöl, som den vanligtvis så träffsäkre ornitologen Rosenberg beskrev fågeln. Betydligt ljusare än gråsiskan, men med mer rosa än rött bröst och en rosa övergump på vit bädd, har ansetts vara typiska kännetecken för en snösiska. Den mer trattformade näbben ger också fågeln ett speciellt utseende. Många har säkert också noterat att snösiskor ofta håller sig lite avskilt vid fågelmatningar, lite vid sidan om, gråsiskorna. Det finns även en del individer som är fullständigt orädda, som man nästan

kan råka trampa på. Ibland upptäcks enstaka i flockar med gråsiskor, letande frön i någon björk. Då kan det vara lite knepigt att urskilja en ung snösiska. Äldre fåglar som är mer färgade, är självklart lättare att klassa. Sina häckplatser har arten i fjälltrakterna och inga kända häckningar finns från de rena skogskommunerna i södra Lappland. Björkens frösättning spelar en stor roll för deras uppträdande och siskorna kan bege sig på väldigt långa resor för att hitta sin favoritföda. Speciellt under mars och april, har under vissa vårar större mängder anlänt och ofta är det när flockarna besökt fågelmatningar som man lättare har kunnat urskilja snösiskor.

Historik

De ljusa snösiskorna var tidigare såväl närmast okända för många, som väldigt svåra att särskilja från gråsiskorna med sina färgvariationer. Den tidigaste snösiskan från södra Lappland, noterades 1948 genom en fågel i Tärnatrakten. Fågeln sköts den tjugoförsta januari och finns nu arkiverad på Naturhistoriska riksmuseet. Enstaka fynd finns beskrivna från kommunerna Lycksele, Sorsele och Malå under åren 1970–1976 samt några också från Åsele lappmark. De första därifrån, en liten flock nära Vilhelmina, dokumenterades kring den femtonde februari 1987. Men de var ovanliga, eller kanske mer troligt, förbisedda, då fynd två till fyra i den lappmarken inte kom förrän 1993.

Vid vår egen fågelmatning i Sandfors, Malå, fanns den första snösiskan den elfte februari 1971 och även den nittonde april 1975 upptäcktes en på samma ställe. Liksom för gråsiskor, har antalet sedda snösiskor varierat stort mellan åren.

Självklart har arten noterats vid åtskilliga tillfällen även i kustlandet, redan för många år sedan, då de områdena ofta kan utgöra en första anhalt för de som kommer sträckande österifrån. Eller då de samlas inför höstflyttningen, för en resa åt andra hållet. Ett tidigt exemplar sköts den sjunde oktober 1934 i Lövånger, men det skulle dröja ända till 1960-talet innan de började uppmärksammas mer allmänt. Då kom även flera rapporter från trakterna av både Umeå och Skellefteå. Från början rörde det sig nästan uteslutande om enstaka individer, men så småningom även mindre flockar. Men inget år, åtminstone vid kusten, har dock kunnat mäta sig med senhösten 1995. Då fanns där ovanligt många och stora flockar, där snösiskor i vissa fall utgjorde hälften av individantalet. Man beräknade att det rörde sig om tusentals.

En ny klassning

Snösiskan, *Carduelis hornemanni*, som i många år rapporterats som en egen art, anses efter januari 2017 inte längre vara det. Den har, trots många ornitologers protester, motats in i gråsiskornas fack som en underart. I praktiken försvann därmed 20 736

Följderna av den ändrade klassningen kan tydligt upptäckas på Artportalen. Snösiskan har alltid varit en populär fågel att såväl titta på som att kryssa, men sedan den tappat sin status som egen art, eller snarare eget kryss, är det tydligen inte lika roligt längre. Exempelvis finns för landskapet Västerbotten åren 2016–2017, inte mindre än 213 rapporter om fågeln, medan det för åren 2019–2020 enbart rör sig om 75. Siffrorna är liknande från södra Lappland, då man under samma period inrapporterade snösiskor vid 65 tillfällen, medan siffrorna för åren 2019–2020 endast är 24. Förvisso varierar populationen mellan åren, men det är uppenbart att många fågelskådare inte lägger ner samma energi för att hitta snösiskor längre.

Ett bra byte?

Även om vi fågelskådare förlorat en kryssbar art, har vi i stället fått nya de senaste åren. Vi får väl i positiv anda i stället se det som ett byte. Såväl mandarinand som stripgås har nu blivit rumsrena fåglar, godkända för att kryssas. Det medförde för egen del, att den sistnämnda gåsen som två gånger passerade huset under året, nu kunde räknas in som ett rätt hyfsat tomtkryss. Dessutom ingick ännu en ny fågel i paketet. Den gulkindade kricka jag upptäckte vid Stora Skeppträskets inlopp strax norr om Malå, den sjuttonde maj 2012, har sedan dess suttit intryckt mellan klammer i listorna. Nu är den frisläppt och räknas även den som egen art. Jag kan därmed ståta med det enda fyndet norr om Ångermanland av den sällsynta krickan. Snösiskan finns ju också fortfarande kvar, vacker och näpen att beskåda, även om den inte längre räknas som en egen art. Men det är ju inte bara kryssen som räknas, man kan ha fina fågelupplevelser även utan att kryssa.

Leif Bildström

Referenser:

Naturhistoriska Riksmuseet 1983.
Lrk. S. Lappland 1973–1995.
Olsson, C. & Wiklund, J. 1999.
Västerbottens fåglar. Umeå.
Fåglar i Malå, Bildström L.
Stockholm. 2005.
Natursidan.se
Artportalen.
Wikipedia.

Stora Fjäderäggs Fågelstation

In mot fyrvaktarbostaden *Foto: Ritu Andersson*

Sedan 20 maj 1984 har det pågått ringmärkningsverksamhet på ön Stora Fjäderägg och det arbetet fortgår. Varje år känns lika spännande och öns magi är minst sagt unik. Läs här om vilka fåglar som toppade året och vilka som blev en missräkning, nya stationsansvariga, coola återfynd och intressanta kontroller.

Under 2021 har undertecknade tagit över värdskapet för Stora Fjäderäggs fågelstation efter Niklas Andersson. Trots pandemin har verksamheten i stort sett flutit på normalt, även om stationen stod obemannad några kortare perioder och stängde redan v 41. Smittoläget gjorde att stationens årliga arbetshelg inte kunde genomföras som planerat, men Fredrik och Eva-Linda Grensman utförde ett jättearbete med att röja småtall i området mellan Granskogen, Misthuset och Svaget. Christer Wilhelmsson med vänner har bränt rishögar och av dagboken framgår att många personer gjort plantryckningsinsatser och annat smått och gott för stationen. Tack för era insatser!

Ringmärkningen

Märksumman för året slutade på 6 963 nymärkningar, vilket är under medelvärdet på 7 717. En huvudanledning var troligen att stationen stängde tidigare än vanligt och att sena invasionsarter som gråsiska och mesar därför fångades i betydligt lägre antal än normalt. Totalt ringmärktes 64 arter, vilket är något under medelvärdet på 69 arter.

Tajgablåstjärt. Den 16 maj fångades årets första. *Foto: Ritu Andersson*

Inga nya arter för stationen märktes under året, men däremot blev nötväcka av underarten europea nytt märktaxa för ön. En nötväcka har märkts tidigare, men det var en individ av den sibiriska underarten asiatica. Totala antalet märkta arter sedan stationens start 1984 ligger därmed kvar på 147 arter.

Videsparven hade ett mycket bra år med hela 68 märkta fåglar, vilket är det bästa året sedan 1991 och tredje bästa summan någonsin! Bland rariteterna förtjänar 11 tajgablåstjärtar och 3 kungsfågelsångare ett särskilt omnämnande. Tajgasångaren som brukar fångas i tvåsiffriga antal fångades däremot bara i ett enda exemplar under 2021. Detta var lite av en besvikelse eftersom vi deltar i det nationella tajgasångarprojektet och Stora Fjäderäggs fågelstation brukar stå för en stor del av landets ringmärkta tajgasångare. Några ytterligare exempel på roliga inslag i märkningen under året är tretåig hackspett (6), mindre flugsnappare (4) och bändelkorsnäbb (2).

Månadstotalerna blev enligt följande: maj 288, juni 17, augusti 1 904, september 3 341 och oktober 1 413.

Våra fyra talrikaste arter blev kungsfågel (2 299), lövsångare (1 154), bergfink (960, näst högsta summan någonsin) och gråsiska (766).

Våren

Ordinarie vårsäsong pågick mellan 9 till 29 maj och därefter hade stationen bemanning och viss ringmärkning under midsommarveckan mellan 23 och 27 juni. Trots god täckning förseddes endast 305 fåglar med ring under vårsäsongen. Inga dagar med större mängder med fågel noterades, däremot fastnade en del ovanligheter i

näten. Den 16 maj fångades årets första tajgablåstjärt och redan den 19 togs den andra. Den 25 maj fångades två mindre flugsnappare och den 28 maj ytterligare en. Bland roligare observationer kan nämnas en flock med 40 fjällpipare som rastade på ön den 18 maj (andra observationen av arten för ön) och en nattskärra som som sträckte förbi den 19 maj (även det andra fyndet för ön). Den 24 juni observerades en sjungande lundsångare.

Hösten

Höstsäsongen startade den 1 augusti och avslutades redan den 17 oktober, detta då personal som bokat in sig för vecka 42 ställde in sin vistelse eftersom väderprognosen utlovade mycket dåligt väder. Märksummorna för augusti och september ligger något över medelvärdet för stationen medan oktobersumman blev den lägsta sedan 2009.

Vädermässigt karakteriserades hösten av flera mycket blåsiga perioder med regn, omväxlat med perioder med bättre väder. Flera bra märkdagar med över 200 märkta fåglar inföll på dagar med lugnt väder efter perioder med regn och blåst.

Märkmässigt fångades ”bulkarterna” lövsångare och kungsfågel i antal som ligger nära senaste årens medelvärden medan bergfinken låg klart över medel och gråsiskan klart under. Nytt

Tajgasångare. I år kunde endast EN individ märkas. Foto: Christer Olsson

stationsrekord sattes åter igen för ärtsångaren med 111 märkta individer. En annan art som slog sitt tidigare rekord med hästlängder var tajgablåstjärten med 11 märkta individer, varav 9 under hösten. Blåstjärtarna fångades den 3-26 september. Kungsfågelsångarna fångades 3-11 oktober och den enda tajgasångaren förseddes med ring den 8 oktober. Den 19 september märktes en sibirisk gransångare, den 10 oktober en mindre flugsnappare och den 14 oktober en varfågel med drag av underarten homeyerii.

Återfynd och kontroller

Under året har det inkommit rapporter om ett drygt tiotal återfynd och kontroller. Förutom en del utbyten mellan de närliggande fågelstationerna/fångstplatserna Umedeltats fältstation och Danielsten kan följande fynd nämnas: Två

Ärtsångare. Nytt stationsrekord med 111 märkta individer. Foto: L-G Boström

pärlugglor märkta den 10 respektive 14 oktober 2020 på Valsörarna utanför Vasa i Finland kontrollerades den 6 september 2021 på Stora Fjäderägg. En kungsfågel märkt den 27 september 2021 i Jurmo utanför Åbo, Finland, kontrollerades den 9 oktober samma år på Stora Fjäderägg.
En gråsiska märkt den 2 oktober 2020 på Fjäderägg kontrollerades på Store Faerder, Vestfold, Norge den 19 oktober samma år. En taltrast ringmärkt på Fjäderägg den 14 maj 2020 sköts i Còrdoba, Espiel, Spanien den 22 januari 2022. En gärdsmyg märkt den 27 september 2021 på Fjäderägg kontrollerades den 18 oktober samma år på Ottenby, Öland. En kungsfågel märkt den 6 september 2021 hittades död den 6 oktober samma år på oljeplattformen ”Snorre A” ute i Nordatlanten.

Slutligen har en lövsångare märkt den 18 augusti 2021 på Fjäderägg kontrollerats genom att ringen avlästes på foto taget den 14 september samma år i Damietta, Egypten.

Jobba på Stora Fjäderägg!
Höstsäsongen är mer eller mindre fullbokad även om ströplatser kan finnas vissa veckor. I maj/juni saknar vi däremot bemanning och vi tar redan nu emot bokningar inför 2023. Vi tycker förstås att det är lite extra kul om nya gäng kommer. Hör också av dig om du vill vara med och jobba ideellt för fågelstationen utanför ringmärkningstid.
För nyheter, bokningsläge och intressanta händelser/fångster vill vi gärna tipsa om att gå in och ”gilla” oss på vår Facebooksida - https://www.facebook.com/stfjaderagg/

Övrigt
Ett stort tack till alla som bidragit till årets verksamhet, såväl ringmärkare och assistenter, som andra som på olika sätt stöttat verksamheten. Främst vill vi nämna våra båtförare, finansiärer, Ringmärkningscentralens personal samt Länsstyrelsen Västerbotten. Vi vill även passa på att tacka avgående stationschefen Niklas Andersson för sin insats för fågelstationen under de år han basat för verksamheten.

Andreas Garpebring, Anna Hallmén & Christer Larsson

Öppet hav och trumpetande sångsvanar

Sångsvan i flykt. *Foto: Ritu Andersson*

Nu anländer de, vårens första fåglar, en efter en, eller flera på samma dag. Vissa stannar kvar, andra fortsätter sin färd mot väl valda häckningsområden. Första snösparvarna, tranorna, tofsvipan, listan kan göras lång över våra flyttfåglar som äntligen är tillbaka och vittnar om vår. Lyckokänslorna rusar, efterlängtade vår!

Häromdagen när jag var vid havet och fågelskådade med en vän, utbrister hon:

– Åh, det doftar hav! Titta, öppet hav! Nu är det vår!

En kort stund senare hör vi trutar som ropar i skyn och strax därefter kommer två majestätiska sångsvanar, trumpetande på väg mot någon närliggande rastplats. De är starka och bestämda i sin flykt, med ett läte som sjunger om vår.

Och ja, då kan jag inte annat än att hålla med.
Nu börjar det kännas som vår!

En flygande svan, även om man inte ser den, avslöjar sig snabbt. I luften låter sångsvanar och knölsvanar mycket olika. Sångsvanarna kommunicerar med varandra genom tre- eller fyrtoniga läten, medan knölsvanarna flyger tysta. Sångsvanarnas vingslag svischar lätt jämfört med knölsvanarnas vingslag som lämnar ett kraftigt sjungande ljud.

Mindre sångsvan. *Foto: Lars-Göran Boström*

Sångsvanens vårsträck genom landet sker i mars – april då sjöar och fjärdar till stor del fortfarande är isbelagda. Stora flockar av sångsvanar samlar då ihop sig vid olika sjöar i väntan på att kunna fortsätta norrut. Om hösten lämnar svanarna sina häckningsplatser mycket sent. Flyttningen kulminerar i slutet av oktober – november och sammanfaller ofta med isläggningen av häckningsområdena. Dock kan man numer ännu i december se en del sång- och knölsvanar på flyttning söderut, allt efter isläggningen.

Mindre sångsvan – en doldis i svanflocken

Mitt bland dessa stora svanflockar kan någon enstaka mindre sångsvan förekomma och det är egentligen den som många skådare spanar ordentligt efter när de långsamt sveper med kikaren över svanflockarna. Mindre sångsvan är rätt ovanlig i Västerbotten, men nästan varje vår kan man se någon enstaka i samband med att svanarna beger sig till sina häckningsområden.

Knölsvan – tung fågel med flygförmåga

En annan släkting till sångsvanen är knölsvanen (*Cygnus olor*). Den ger ett större intryck än sångsvanen, men måtten för kroppslängd och vingspann är ungefär desamma, trots att vikten skiljer sig åt avsevärt. Knölsvanen är en av världens tyngsta fåglar med flygförmåga,

Knölsvan vid dansbanan i Holmsund. *Foto: Ritu Andersson*

vuxna hanar väger i genomsnitt 12 kg, men ända upp till 16 kg tunga knölsvanar har rapporterats. För att kunna starta måste de ha ett par hundra meters startsträcka där de "springer" på vattenytan innan de kan lyfta. Knölsvanar flyger oftast i par eller med sina ungar.

Fascinationen av svanar delar jag med många; så vackert vita, eleganta och majestätiska. I folktron anses svanen vara den främsta av de heliga fåglarna och den som leder flyttfåglarna tillbaka norrut på våren. Dess långa hals tros kunna kommunicera med olika världar samtidigt och den ansågs vara av människosläkte, en människa som blivit förvandlad till fågel.

Trana *Foto: Dag Österlund*

Faktaruta:
Sångsvan (*Cygnus cygnus*)

- **Kännetecken**: Längd 140-160 cm, kropp cirka 75 cm. Vingspann 205-235 cm. En stor fågel med lång hals och litet huvud, kilformad näbb, svart näbbspets och gul näbbrot. Vit fjäderdräkt hos vuxna fåglar, ungfåglar är gråbruna under deras första levnadsår och blir därefter successivt alltmer vita.
- **Förekomst:** Finns över hela landet, österut mot Finland och Rysslands tajga, samt i delar av övriga Europa.
- **Häckar:** I stort sett i hela landet. På vintern flyttar de inte längre än till platser där de finner öppet vatten och grönt bete, vanligen i nordvästra Europa.
- **Lätet:** Ett starkt ljudande trumpetande, tre- eller fyrtonigt.
- **Föda:** Består av olika vattenväxter som den betar från sjöbotten och dess rotstockar. Ibland äter den även musslor och vatteninsekter.
- **Boet:** Är ofta väldigt stort, speciellt på höjden, och består av växtdelar (vitmossa, rötter av starr och ängsull) samt dy, som tas från sjöbotten.
- **Äggläggning:** Från slutet på februari till slutet av april. I Lappland läggs äggen i slutet av maj eller början av juni.
- **Äggen:** Smörfärgade, oftast tre till fem stycken.
- **Ruvningen** utförs av honan och pågår i cirka 35 till 40 dygn. Hanen samlar föda till sin ruvande hona, men när ungarna har kläckts hjälps paret åt med att föda upp sin kull. Svanar är monogama, med det menas att de håller sig till samma partner livet ut.
- **Flygfärdiga ungar:** Ungarna lämnar boet bara efter några dygn, men stannar hos föräldrarna oftast i minst två månader eller ibland till och med fram till föräldrarnas nästa häckning. Först i augusti - september är de redo för flygning och flytt.
- **Kuriosa:** Sångsvanen är Finlands nationalfågel och finns på de fiska euromynten. Den är även Norrbottens landskapsfågel.
- Namnet nämns första gången 1835. Sång- syftar på artens vittljudande rop. Arten har också kallats för vild svan.

Ritu Andersson

Nationellt vitryggsmöte i Umeå

Gruppbild från Tuvan

Det ökande antalet vitryggiga hackspettar i Västerbottens län är av stort nationellt intresse. Norrbotten och Västerbottens positiva inventeringsresultat inspirerar övriga Sveriges ornitologer till att utforska den faktiska förekomsten av ”vitryggen” i sina närområden. För att lära av varandra samlades därför i Holmsund personer med passion för bevarandearbete i den vitryggiga hackspettens favör.

Den vitryggiga hackspetten är en av Sveriges mest hotade fågelarter, med hotkategorin – Akut hotad (CR). Dess höga specialisering på äldre lövträdsrika skogsmiljöer samt höga krav på riklig förekomst av död lövved gynnar förekomsten av andra sällsynta och/eller hotade arter, som till exempel rödlistade vedlevande insekter, den näpna stjärtmesen och den mindre flugsnapparen**.** Många av de klassiska häckningsområdena för ”vitryggen” hör till skogsområden som hyser flest antal rödlistade arter i Sverige. Den är därför inte ”bara” en rödlistad fågel, utan ses även som en viktig ”nyckelart/paraplyart” och genom att inrikta bevarandearbetet på den mest krävande arten inkluderar man flera andra mindre krävande arter som föredrar samma livsmiljö.

Nationellt engagemang

Numer häckar ett fåtal vitryggspar i Mellansverige och utmed norrlandskusten. Det ökande antalet vitryggiga hackspettar i vårt län är därför av stort nationellt intresse. I

norra Sverige är det framför allt ornitologer i Västerbotten och Norrbotten som lagt ner mycket tid på att inventera naturområden där man bedömt att den här sällsynta arten borde kunna finnas. Dessa inventeringsinsatsers positiva resultat har föranlett att flera av landets ornitologers nyfikenhet har väckts för den utrotningshotade vitryggiga hackspetten. Kanske finns den även i vårt län och kanske i större omfattning nationellt än vad vi vet? Upptäckarlusten har väckts och flera vitryggsgrupper är därför i sin linda att starta ett regionalt bevarandearbete för den vitryggiga hackspetten.

Vitryggig hackspett i sin favoritbiotop.

År 2020 sammankallade Norrbottens ornitologiska förening till ett vitryggsmöte i Gemträsk, nära Boden, med fokus på hur man kan arbeta för artens fortlevnad. Så 2021 var det Västerbottens vitryggsgrupps tur att stå värd för den nya traditionen med årliga vitryggsträffar. I början av november anordnades därmed ett andra vitryggsmöte på Västerbackens Hotell & Konferens i Holmsund. Inbjudan gick ut till BirdLife Sveriges olika regionala föreningar från Dalarna och norrut. Deltagare från Dalarna, Medelpad, Ångermanland, Norrbotten samt representanter från riksstyrelsen av BirdLife Sverige, Skogsstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbotten och Umeå kommun slöt upp. Totalt träffades under helgen cirka 30 vitryggsentusiaster.

Upplägg

Helgen varvades med olika föredrag och exkursioner till några omsorgsfullt utvalda vitryggsområden inom Umeå kommun. Mötet inleddes redan på fredagskvällen med flera intressanta och högaktuella föredrag. Först ut var Linda Pettersson, som är företrädare för riksprojekt Vitryggig hackspett, som via videolänk föreläste om vitryggens miljökrav och aktuella situation i stort i vårt land.
Malin König och Andreas Garpebring talade om hur de från länsstyrelsens naturvårdsenhet försöker bidra till vitryggens fortlevnad i Västerbotten.
Lars Berggren från Skogsstyrelsen berättade om hur Naturvårdsverkets

åtgärdsprogram för vitryggig hackspett har utfallit. Uno Skog, som i många år varit riksprojektet behjälplig i skogliga frågor, talade om viktiga aspekter av praktisk naturvård i vitryggsområden och hur man sköter kontakten med myndigheter, något som även togs upp av Staffan Myller från Leksand. Den sistnämnde berättade även om hur man finansierar inventeringar och skydd av vitryggsmiljöer via fondpengar. Umeås kommunbiolog Marlene Olsson berättade om hur hon jobbar för att skydda vitryggsbiotoper, som till exempel strandnära lövskog längs Umeälven från Bölesholmarna upp till Sörfors.

Viktig start

En framgångsfaktor för vitryggsprojektet i Västerbotten är att det finns en bredd på intressenter som förstår betydelsen av att skydda den vitryggiga hackspetten och kan samordna sitt bevarandearbete. En viktig initial åtgärd är därför att få i gång ett samarbete mellan olika intressenter och söka pengar för inventeringsinsatser. Genom att samlas och dela med sig av den kunskap som finns fås en stor synergieffekt, det vill säga att ett plus ett kan bli tre, med andra ord effektivare både med avseende på tid och arbetsinsats.

Tack

Den inom VOF som ansvarar för Projekt vitryggig hackspett är Christer Olsson och han drog i alla trådar för att genomföra träffen på bästa sätt. Och det blev ett möte som inspirerade, gav ny kunskap, nya bekantskaper och kraft till alla som deltog. Känslan var att deltagarna lämnade mötet med stor inspiration och nya idéer om hur de kan fortsätta sitt engagemang för att främja fortlevnaden av vitryggig hackspett. Det är ju inte ”bara” EN art som man försöker rädda från utrotning. Eftersom den ses som en ”paraplyart”, borgar dess existens för ett naturområde med en rik biologisk mångfald av rara arter.

För att vi ska fortsätta att lära oss av varandra är ambitionen att årligen anordna ett norrlandsbaserat vitryggsmöte med vandrande ort och stafettpinne. Nästa möte arrangeras därför av Ångermanlands ornitologer.

Text och bild Ritu Andersson

Mer att läsa finns bland annat på Naturvårdsverkets hemsida:
http://www.naturvardsverket.se/om-oss/publikationer/6700/atgardsprogram-vitryggig-hackspett/

Nu ropar herr uggla till sig sin hona

Ugglornas rop om vinterns kvällar och nätter är trolska, som hämtade ur en saga. Pärlugglan kan man höra på flera olika platser i vårt län. Slagugglans läte, en barrskogsuggla som hörs i de djupa skogarna, kan ge en kalla kårar.

Jag var tonåring när mitt fågelskådningsintresse togs till en annan nivå på grund av att jag för första gången mötte likasinnade, med samma brinnande intresse och nyfikenhet kring fåglar.
Några av mina uggleminnen tar mig tillbaka till 1990-talet. Det var sena vinterkvällar, långa bilfärder och en ständigt kall bil, eftersom bilrutan ofta var öppen under perioder, för att vi ville lyssna efter ugglornas rop medan vi sakta gled fram i vinternatten. Ibland gick vi ut, stod stilla och lyssnade. Kallt om fötter och nästipp, men väldigt spännande.

Något jag minns speciellt starkt är när jag kom hem efter en nattexpedition. Hastade in på toaletten efter fyra timmar i bil. Jag var så uppspelt att jag satt där och kupade händerna samtidigt som jag försökte låta som en pärluggla, klockan ett på natten. Jag minns det särskilt tydligt eftersom min pappa kom ner från övervåningen och undrade vad jag höll på med!

- Jag härmar en pärluggla, sa jag.
- Men vi sover ju, sa han och gick suckandes tillbaka till sängen på övervåningen.

Pärluggla

Ugglerop kan man höra från nattens intåg till efter midnatt. Här i Västerbotten kan vi höra ugglor som berguv, sparv-, pärl-, horn- och slaguggla. Numer finns det även möjlighet att lyssna till kattuggla om nätterna, en art som tidigare i princip inte höll till norr om Hälsingland.

Alla mina första möten med ugglor är väldigt starka, kanske är det överraskningsmomentet, de ljudlösa men maffiga vingslagen i kombination med skymning eller gryning. Det är i alla fall helt klart något magiskt med ugglor.

Pärluggleholk

Kuriosa om pärlugglan

I Västerbottens barrskogar finns flera hundra pärluggleholkar uppsatta för att studera pärlugglans bestånd över en längre tidsperiod. Det är forskare från Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Umeå som regelbundet kontrollerar dessa uggleholkar. Holken bäddas med kutterspån som pärlugglan kan gräva ner sig i när den ska lägga sina ägg. När honan lagt sitt första ägg lägger hon ett nytt ägg varannan dag. Sedan tar det 28 dagar innan det första ägget kläcks. Största hotet mot pärlugglan är om holken besöks av en mård. Bland pärlugglorna är det honan som ruvar medan hanen matar henne, men så fort ungarna blivit tillräckligt stora för att lämnas ensamma hjälps uggleparet åt med att söka föda till sin kull. Pärlugglan lever främst av sork, vilket gör att artens bestånd är kopplat till sorkmängden. Statistik visar att ungefär vart fjärde år finns det gott om sorkar och däremellan dalar antalet. I år pekar kurvan uppåt, även om det inte blir ett toppår har det funnits skapligt med spelande pärlugglor ute i markerna i januari och februari.

I början på 1980-talet var cirka 45 procent av holkarna bebodda. En förklaring till att pärlugglebeståndet minskat är att det generellt blivit färre sorkar på våren, vilket tros beror på varmare vintrar med ett för sorkarna hindrande istäcke närmast marken. En annan orsak är att dagens skogsbruk förändrat pärlugglans boendemiljö.

Text och bild: Ritu Andersson

Vetenskapligt namn: *Aegolius funereus.* Kallas också "Tengmalms uggla" efter den svenske naturforskaren Peter Gustaf Tengmalm.
* Häckningsplats: I täta barrskogar.
* Tänk på: Kroppsstorlek, ungefär som en trast, 25 cm. Den är brun på ovansidan med vita fläckar (pärlor) på skuldrorna. Undertill är den vitaktig med bruna streck. Gula ögon och ett vitt, runt ansikte. De korta fötterna är befjädrade ut till klorna.
* Bor: Ofta i ett gammalt hål i ett barrträd, tidigare hackspettsbo eller utplacerade holkar,
* Ägg: 3-8 stycken, vita och cirka 3x2 cm i storlek. Ruvas i cirka 28 dagar.
* Föda: Sorkar, skogsmöss och mer sällan småfåglar.
* Typiskt läte: Ett starkt blåsljud "po-på-på-på-på", härmbart genom att blåsa i knäppta händer.

En skarv med långa gula ben

Omkring klockan 22:40 om söndagen den 21 maj 1995 fick jag ett telefonsamtal från en för mig okänd man från Sävar, ringandes på den då alltjämt sällsynt förekommande uppfinningen mobiltelefon till min fasta hemtelefon. Mannen i andra änden av linjen lät tämligen upphetsad på rösten, berättade att han var jägare och om majkvällarna brukade vara ute och spana efter älg längs olika skogsbilvägar. Just nu befann han sig vid Ratubäck inom det så kallade Sibirienområdet, nordost om Sävar, strax norr om Sjulsmyran. Där hade han ur ett dike vid skogsbilvägen en stund innan samtalet stött upp en för honom helt okänd fågel, som han beskrev som en riktigt stor pjäs, närmast lik en skarv med långa gula ben. Han medgav att han inte var någon större fågelkännare. Fågeln i fråga hade sedan flugit upp i toppen av en stor torrtall och satt alltjämt kvar där.

Med papper och penna till hands skrev jag ner den mycket detaljerade och lite komplicerade vägbeskrivning som han gav mig, ringde raskt till några skådarkompisar som jag misstänkte alltjämt var vakna så här pass sent en söndagskväll i fågelmånaden maj och meddelade om var en fågel med nyss nämnda beskrivning hade siktats, och begav mig sedan snabbt i bil mot Sibirien.

Det hade hunnit lida mot midnatt innan jag och mina tre skådarvänner lyckades ansluta till mannen och hans kompanjon, som tålmodigt stod kvar i vägkanten. Så fort vi klev ut ur våra bilar sa han med lugn och saklig röst att fågeln alltjämt satt kvar i talltoppen. Den tämligen klara och vindstilla natten hade hunnit bli riktigt dunkel, men böjde man sig ner en smula kunde man mot det sista av kvällsrodnaden i horisonten se hur en säregen fågelsilhuett avtecknade sig mot natthimlen i nämnda trädtopp. Vi ställde in våra tubkikare i lämplig vinkel och började viska till varandra att den där stora fågeln vi urskilde konturerna av inte kunde vara något annat än en svart stork.

Mina medföljande skådarvänner gjorde mig sällskap på platsen i cirka trekvarts tid, innan de kände att de behövde återvända hem för några timmars sömn innan veckans förvärvsarbeten tog vid om måndagsmorgonen. Tack och lov hade jag veckan dessförinnan avslutat en period av kvällsskift vid mitt dåvarande arbete på Västerbottens-Kuriren och hade inget annat som band mig rent tidsmässigt än att hämta mina två döttrar från dagis om måndagseftermiddagen. Jag blev således kvar på platsen.

Svart stork *Foto: Dag Österlund*

Det är lätt att så här mer än ett kvartssekel senare sväva ut i lyriska beskrivningar av situationen och mötet med den sällsynta gästen, där ute i ödebygden en sällsynt minnesvärd majnatt, men tack och lov hade jag sinnesnärvaro att i min medförda anteckningsbok skriva ned alltsammans på plats när jag var i färd med att avsluta detta sällsamma fågelmöte, någon mil nordost om Sävar. Nedanstående stycke står att läsa i den lätt slitna s k kinaboken, nedplitat med ännu väl läsbar skrift från en blyertspenna.

”Tillsammans med Björn Olsén, Niklas Lindberg och Jonas Bonnedahl. Plus fem grader, klart och vindstilla. På plats kl 00:00 – 03:50. Svart stork, 1 adult, satt mestadels och sov på en gren i en torrfura på ett hygge mitt ute i vildmarken. Satt på nattkvist 6 – 7 meter upp i trädet. Sedd på 150 – 200 meters håll och tog ingen notis till oss. Sov ej djupt, utan vaknade till ibland. Den röda (ej gula!) benfärgen kunde urskiljas redan vid midnatt. Näbb helt mörkröd, röd ring runt ögat, iris syntes röd i viss vinkel. Huvudet med tydlig metallglans. Vilade med båda benen på sin gren. Befann sig i en idealisk miljö, full av kärr med lekande grodor. Otroligt stämningsfullt att se det första morgonljuset blänka till i den svarta storkens glänsande svarta dräkt i denna vildmarksmiljö. Dess silhuett, dess gåtfulla väsen, där den stod reliefartat, gör dessa morgontimmar till ett stycke oöverträffad

vildmarksromantisk upplevelse, som accentuerades av fågelkören i omgivningarna; spelande slaguggla, sjungande videsparv och dubbeltrastar samt spelande ljungpipare. En maximal naturupplevelse. Sedd av andra fram till och med kl 04, men var borta vid eftersök kl 06:15."

Nog anade jag redan vid telefonsamtalets slut vartåt det lutade, men hade jag vid det tillfället känt mig lite mer övertygad om arttillhörigheten, hade jag tveklöst ringt till fler av mina skådarvänner för att meddela om detta för Västerbotten så sällsynta fynd. Så här i efterhand kan jag bara beklaga att jag inte i högre grad litade på min intuition. Det blev alltför få samtal till de skådarvänner som i den lätt förvirrade stunden dök upp i mitt minne, varför jag bara hörde av mig till några få av dem jag ansåg mig kunna ringa i den sena timman, utan att störa alltför mycket, tänkande bland annat på hem med småbarn som sover och sedan inte somnar om. Ja, ni som borde ha fått ett samtal den där natten men inte fick det, må ursäkta mig så här långt senare. Gjort är gjort. Det har tyvärr inte givits många möjligheter att reparera skadan därefter. Som sagts tidigare; i maj 1995 var det inte många i min skådarkrets som hade mobiltelefon.

Svart stork *Foto: Lars Edenius*

Letar man fynd i Artportalen av svart stork från Västerbotten hittar man bara ett fynd efter 22 maj 1995, nämligen av ett exemplar som sågs vid Villanäs 23.4 1996. Synd att jag på den tiden inte var kameraförsedd och om så hade varit, haft en möjlighet att dokumentera den svarta storken.

Christer Olsson

Grappos alternativa fågelfakta #11: svartmes (*Periparus ater*)

Svartmes *Foto: Andreas Garpebring*

Svartmesar är i det närmaste sjukligt intresserade av it-säkerhet. I svartmesarnas värld kan i stort sett vilken fråga som helst kokas ner till att den i grund och botten handlar om brister i olika it-system. Ett faktum som bland annat framgår av svartmesens revirläte – en snabb räcka upprepningar av: ”it-it-it-it-it-it-it”. Så fort någon annan fågel försöker ta upp nått dagsaktuellt ämne med en svartmes finner de sig plötsligt inbegripna i obegripliga resonemang om proxyservrar, brandväggar och unika lösenordskombinationer. En talltita som t ex bara vill ha en underskrift för folkinitiativet mot nedläggningen av den lokala äggkläckningsmaskinen finner sig genast inbegripen i en monolog om hur enkelt det är för ryska hackspettar att hacka och sabotera äggkläckningsmaskiner. Eller en gärdsmyg som bara vill påminna om eftermiddagens demonstration utanför rotvältan i protest mot att nazi-vinterhämplingarna delat ut flygblad vid foderautomaten, får sig en lång föreläsning om hur enkelt det är för meningsmotståndare att kartlägga allt som sker på nätet.

På grund av svartmesarnas enkelspårighet har de flesta andra fågelarter alltmer börjat undvika

dem, varför de oftast får föra sina diskussioner med varandra. Och lika bra det, tänker svartmesarna, de andra fåglarna är ju såna naiva stackare och fattar ju ändå ingenting. Vid de sällsynta tillfällena då svartmesen inte pratar it-säkerhet tycker de om att dansa till stenhård tysk techno. Ibland åker svartmesarna i väg på semester till Berlin för att göra just detta – men det blir ofta en besvikelse då vakterna vid de bästa klubbarna oftast inte släpper in några svartmesar då de tycker att de ser på tok för svenniga ut.

Andreas Garpebring

Ume Bird Race firar 30-årsjubileum

Traditionen att i tävlingsform räkna fåglar under sista helgen i januari, är ett sätt att på ett roligt sätt få ett hum om hur antalet stannfåglar och olika arter varierar från år till år. Årets race blev miljövänligare än någonsin.

I år firade Ume Bird Race 30-årsjubileum. Uppslutningen till arrangemanget var stor och många kände sig glada att vi äntligen skulle kunna fira årets birdrace med en gemensam middag. Fjolårets vinnande lag ”Kaffe och Bulla” var årets arrangörer och hade bokat restaurang Balder inne i city. Långväga skådare var inställda på att delta, buss- och billag var redo. MEN så efter nyår kom en ny variant av Corona-viruset som var än mer smittsam. Arrangemanget fick återgå till 2021 års upplägg och endast **icke** motordrivna färdsätt var tillåtna. Regler som tyvärr uteslöt flera deltagare. En fördel med att billag utesluts är att det innebär ett mer miljövänligt arrangemang och att förutsättningarna blir lite mer rättvisa, samtidigt blir täckningen av hela kommunen inte lika omfattande, vilket är ett av tävlingens huvudsyften.

Att inte kunna ses blev hursomhelst en stor besvikelse. Nytt för i år var att lagen i förväg skulle delge sin start- och målplats, vilka inte behövde vara på samma ställe. Därmed behövde rutten inte bli en cirkel. Genom att start- och målplats för varje lag var offentliga i förväg så kunde man påverka chansen att ses lite kort under själva racet.

Ume Bird Race är en tävling som lyser upp i vinterns kyla och mörker. Den inspirerar och motiverar många fågelskådare att ge sig ut och skåda även under vintersäsong. Och den gemensamma middagen, med resultatgenomgång och prisutdelningar är ett väldigt uppskattat event som bryter vinterns ensamhet.

Björktrast. Ovanligt många och stora flockar sågs på racet. *Foto: Dag Österlund*

Förutsättningarna för årets race kändes bättre än under föregående år, en mild vinter gjorde att flera lite mer ovanliga arter för säsongen kunde observeras. Tydligen var det även invasionsår för björktrast, mindre korsnäbb och tallbit. Stora klasar av grankottar och mycket rönnbär var de viktigaste orsakerna. Steglits och bofink var andra arter som kunde ses på flera ställen i Umetrakten. Ovanligt många lokaler för gråspett kunde också noteras. Vinnande laget, ”Kaffe och Bulla”, hamnade på 38 arter, vilket är storstilat utan att ha använt någon bil. Cirka 90 deltagare slöt upp detta år.

I samband med racet brukar två olika priser delas ut, ny raceart och Fågel Therese, vilket är en vandringspokal som går till den fågelskådare som har hittat och på ett osjälviskt sätt larmat ut en ovanlig fågel till glädje för andra alla. Vid en utflykt till Långviksskatan i Täfteå (14:e maj) upptäckte Tommy Magnusson och Maria Westling en mindre gulbena. Den har tidigare aldrig setts i Västerbotten, att lag De Desillusionerade utnämnde den till ”Fågel Therese” var inte förvånande.

Nästa års race-arrangörer blir det rutinerade cykellaget Zoothera bikers som får äran att arrangera det 31:a UBR och då är det 30 år sedan första upplagan av racet. Det är väl värt att fira!

Ritu Andersson

Skådarprofilen

Petra Sjödin *Foto: Okänd*

Namn: Petra Sjödin

Ålder: 34

Bor i: Umeå

När började du fågelskåda och hur kom det sig?

I slutet av 2017 började jag fågelskåda lite smått. Det var då jag fick 300-listan av en vän, vilket blev startskottet. Men det var inte förrän 2020 som jag började mer seriöst med skådningen.

Vilken är din favoritlokal?
Jag har inte hunnit besöka så många fågellokaler än, men i Umetrakten är det Stora Tuvan, eftersom där kan man se många arter på bra fotoavstånd. Men utöver den är ändå min favoritlokal Hjälstaviken, utanför Uppsala. Där finns så många vackra miljöer och många olika arter kring sjön.

Vilken är din favoritfågel?
Jag är väldigt svag för ugglor i allmänhet och lappugglan är absolut en av favoriterna.

Vilken är din häftigaste fågelupplevelse?
Rubinnäktergalen i södra Sverige är absolut den galnaste resan än så länge. 200 mil på lite mer än ett dygn för en fågel. Men häftigaste upplevelse tror jag ändå var den mindre skrikörnen i Mönarp som svävade tillsammans med tio röda glador, två ormvråkar och en brun

kärrhök!

Har du alltid med dig kameran?
Ja, den är alltid med! Den går före tubkikare i alla lägen, eftersom jag hellre vill fotografera upplevelsen.

I min skådarmatsäck finns alltid:
Kaffe och fika.

Framtidsvisioner – ur ett fågelskådarperspektiv?
Jag hoppas att jag fortsätter att skåda. Det finns nya saker att lära sig hela tiden. Man blir aldrig fullärd.

Föreningens aktiviteter

Storspovens dag

Söndag 24/4 Tid: Ej bestämd ännu.

Västerbottens landskapsdjur är storspoven och det vill vi i föreningen uppmärksamma. Kring den 24 april har storspoven anlänt till Västerbotten. Vi kommer därför att samlas på väl valda platser i Västerbotten för att njuta av denna underbara fågel.

Exkursion till fågeltornet på Bergön, utmed Obbolavägen E12:an.

Torsdag 5/5 kl:18.00

Parkeringsmöjligheter är begränsande, så samåkning rekommenderas. *

Fågelskådningens dag.

Söndag 8/5 kl:07.00

En dag med flera valmöjligheter på exkursionsmål.

- Naturreservatet **Stora Tuvan**

En exkursion med inriktning på fågelläten. En stillsam promenad som är anpassad för dig med funktionshinder.

- **Bölesholmarna**

Vi lyssnar och spanar efter fåglar i området.

Startplats: Vid liten parkeringen där Bölesholmarnas startar på Tegssidan. Samåkning rekommenderas. *

- **Bränsjön i Vännäsby**:

Vi börjar vid nya fågeltornet och vandrar sen till det gamla.

Samling: Nya tornet vid maskinhallen.

Fågeltornet i Villanäs

Torsdag 12/5 kl:18.00

Promenad på spångad led till fågeltornet. Här upplever vi Umedeltats våtmarksfåglar. *

Höstens aktiviteter

Exkursion till **Degernässlättens ringmärkarplats "T-vägen"**.

Söndag 7/8 kl:08.00

Vi visar hur ringmärkning av fåglar går till. *

Degernässlättens ringmärkarplats "T-vägen".

Torsdag 25/8 kl:18.00

Vi visar hur ringmärkning av fåglar går till. *

Glöggkväll

Datum: Inte helt spikat, men det brukar ligga kring den 8 december kl: 18.30.

Plats: Studiefrämjandets lokal vid Ålidhemscentrum.

En social kväll som inleds med en kortare föreläsning, bildvisning eller quiz.

Föreningen bjuder på juligt fika.

Bokcirkel

Under vinterhalvåret funderar vi på att starta en kortare bokcirkel i samarbete med Studiefrämjandet. Bokförslag finns. Hör av er, om ni lockas av det.

På föreningens hemsida och sociala medier som facebook kommer mer detaljerad och uppdaterad information (tid, ledare mm) läggas ut för de olika programpunkterna.

* markerade exkursioner innebär: Samling för samåkning, vid Ålidhemscentrums parkering, eller på angiven plats och tid. Guidning på plats startar 30 minuter efter utsatt tid. Exkusionerna sker i samarbete med länsstyrelsen i Västerbotten/Stiftelsen Naturvård vid nedre Umeälven. Information finns även på länsstyrelsens och VOF:s hemsida: https://vasterbotten.birdlife.se/

Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
idunarna@gmail.com
070 - 3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
070 - 2886678

Stora Fjäderäggs Fågelstation
Andreas Garpenbring och Anna Hallmén
agarpebring@hotmail.com
anna_hallmenhotmail.com
070 - 3252193, 073 - 5851769

Umedeltats Fältstation
Per Bernhardtson
pelle.bern@gmail.com

Projekt Kungsörn, Pilgrimsfalk och Jaktfalk
Per-Olof Nilsson
aftonmora60@gmail.com
070 - 4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
janerik.wallin@ume.se

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
ulf.sperens@pelagia.se

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet: http://vasterbotten.birdlife.se/

Artportalen - Rapportsystem för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på https://artportalen.se/

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http:// fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.

"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskådning med fokus på Umeå.

"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

"Umedeltats Fältstation/Ume River Delta FIeld Station" Senaste nytt från verksamhet vid Umeås närmaste fågelstation.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: sammankallande Jan Roslin, uffstyrelse@gmail.com, tel: 070 - 5165776
Skellefteå: Mattias Laisfeldt, laisafbjuroklubb@hotmail.com, tel: 070 - 3861206
Lycksele: Per Hansson, inlandsbon@hotmail.com, tel: 073 - 0736740
Vindeln: Henrik Sporrong, tel: 0933 - 61414
Vännäs: Christer Laggar, tel: 070 - 6517398
Bjurholm: Vakant - Är Du intresserad av att bli kontaktperson? Kontakta oss.
Malå: Alf-Rune Öberg, arune@hotmail.se, tel: 070 - 2172483
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, tel: 073 - 0637997
Norsjö: Carina Röös Lindmark, tel: 070 - 3732346
Robertsfors: Leif Bildström, calidris55@hotmail.com, tel: 070 - 650 34 57
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, tel: 0952 - 10490
Storuman: Håkan Rune, tel: 0951 - 12294
Vilhelmina: Inga Olofsson, tel: 0940 - 20157
Åsele: Sture Gustafsson, tel: 0941 - 66518

Fåglar i Västerbotten (FiV)

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utges varje år med två nummer + fågelraporten för landskapet Västerbotten.

Tidningen är beroende av att föreningens medlemmar bidrar med artiklar, då allt arbete med tidningen görs på ideell basis. Tidningen har högt i tak och välkomnar allt från vetenskapliga artiklar till prosa.

Har du en fågelrelaterad artikel på lager, kontakta gärna oss i redaktionen.

FiV redaktionen:

Christer Olsson (ansvarig utgivare och redaktör)
Sofiehemsvägen 76A, 90738 UMEÅ
olssoncito@hotmail.com
tel: 070 - 3727935

Ritu Andersson (redaktör)
ritu.andersson@gmail.com
tel: 073 - 0644936

Dag Österlund (redigerare)

Västerbottens Ornitologiska Förening